

Crna Gora
Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

Direkcija za saobraćaj

Adresa: IV proleterske 19, 81000 Podgorica, Crna Gora

Tel: +382 20 655 095, 655 364

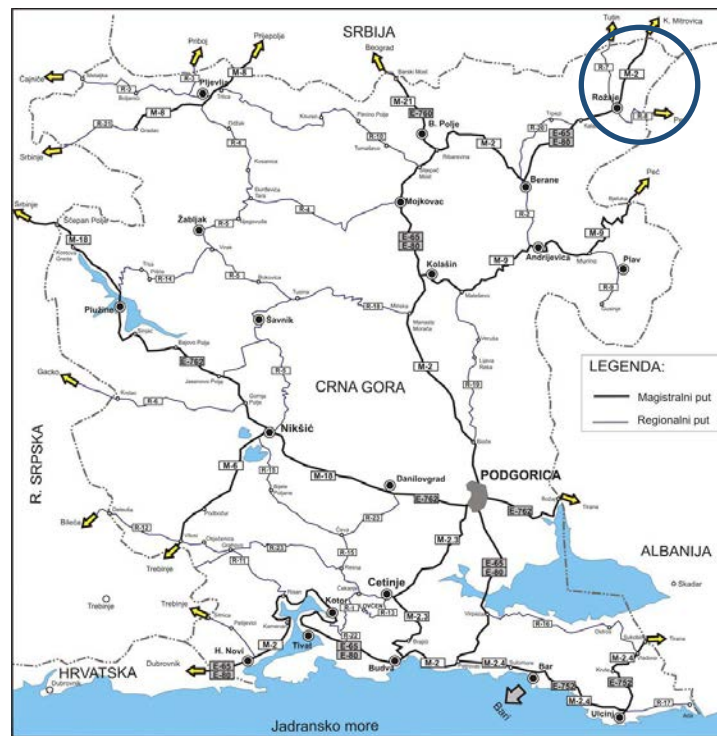
Fax: +382 20 655 359

E-mail: direkcijazasaobraćaj@dzs.gov.me

NETEHNIČKI REZIME

Dionica puta (Rožaje - Špiljani): dio

Projekta rekonstrukcije glavnih puteva u Crnoj Gori

Oktober 2017

Sadržaj

1. UVOD	2
2. POTREBA ZA PROJEKTOM I DOBROBITI	3
3. OPIS PROJEKTA	3
4. ODABIR RUTE I RAZMATRANJE ALTERNATIVA	5
5. PREGLED EKOLOŠKOG I SOCIJALNOG ZAKONODAVNOG I POLITIČKOG OKVIRA	5
6. EIA PROJEKTA, UKLJUČENOST ZAINTERESOVANIH STRANA I PROCES STICANJA ZEMLJIŠTA	8
7. REZIME POLAZNIH EKOLOŠKIH I SOCIJALNI USLOVA	9
8. EKOLOŠKE I SOCIJALNE DOBROBITI, UTICAJI I MJERE UBLAŽAVANJA	11
9. UPRAVLJANJE EKOLOŠKIM I SOCIJALNIM ASPEKTOM I MONITORING	18
10. DALJE INFORMACIJE I KONTAKT DETALJI	18

Skraćenice i akronimi

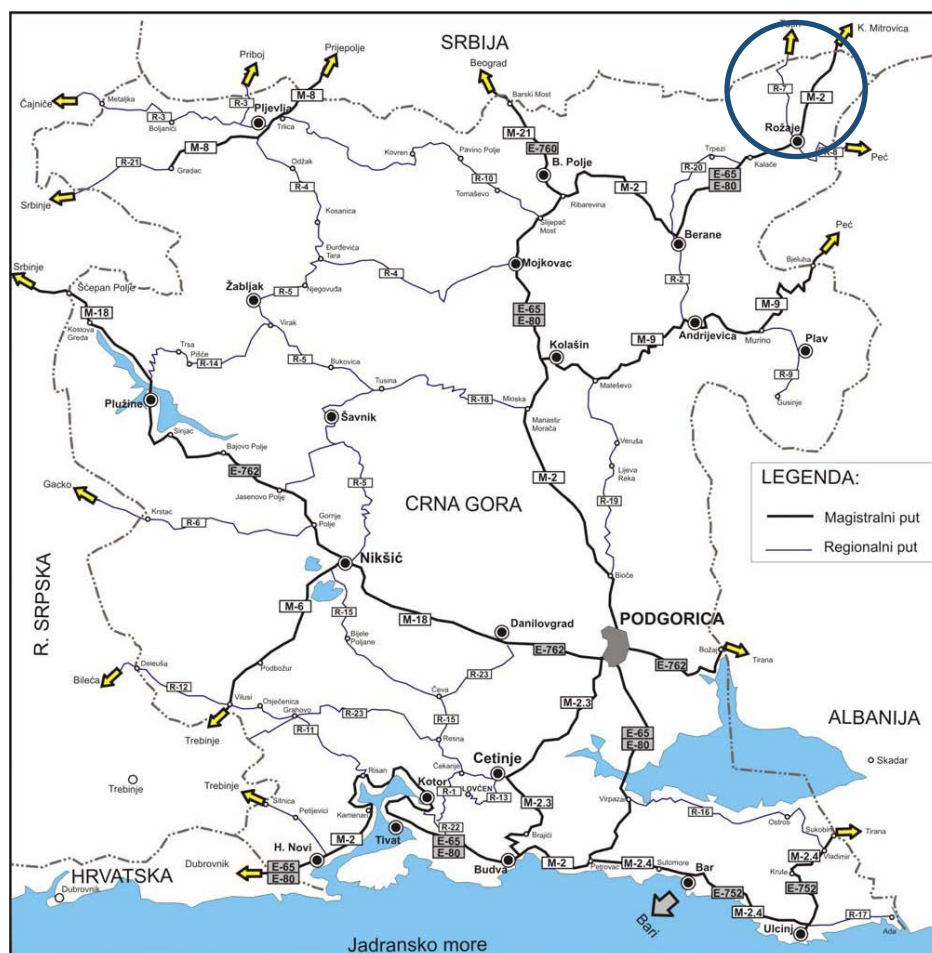
ESPUI	Ekološki i socijalni plan upravljanja izgradnje
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
EIA	Procjena uticaja na životnu sredinu
EIB	Evropska investiciona banka
EiS	Ekološki i socijalni
ESAP	Ekološki i socijalni akcioni plan
ESP	Ekološka i socijalna politika
EU	Evropska Unija
IPPC	Integrisana kontrola i sprečavanje zagađenja
LALRP	Plan sticanja zemljišta i obnove životnog standarda
MSP	Ministarstvo saobraćaja i pomorstva Crne Gore
DSCG	Direkcija za saobraćaj Crne Gore
NTR	Netehnički rezime
OESPU	Operativni ekološki i socijalni plan upravljanja
OHS	Zdravlje i bezbjednost na radu
RSA	Revizija bezbjednosti puta
SEA	Strateška procjena uticaja na životnu sredinu
SEP	Plan uključivanja zainteresovanih strana

1. UVOD

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva Crne Gore (MSP), kroz Direkciju za saobraćaj Crne Gore (DSCG), namjerava da sprovede rekonstrukciju dijela Ibarske magistrale M-2 između Rožaja i Šiljana (Projekat).

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) razmatra odobravanje finansiranja suvereno-garantovanog kredita u iznosu od 10 mil EUR Vladi Crne Gore za Projekat. Projekat je dio šireg programa za rehabilitaciju dvanaest dionica glavnog puta, sa ukupnom dužinom od oko 216,3 km, crnogorske mreže glavnih puteva koje će biti finansirane paralelno sa Evropskom investicionom bankom (EIB).

Lokacija projekta u Crnoj Gori naznačena je ispod na **Slika 1-1**. Projektna oblast je locirana u sjevernoistočnom dijelu Crne Gore i dio je Ibarske magistrale.

Slika 1-1 Lokacija projekta¹

Ovaj dokument je netehnički rezime (NTR) i pruža informacije o dizajnu Projekta, potencijalnim ekološkim i socijalnim uticajima i mjerama upravljanja koje će za potrebe projekta sprovesti DSCG, kao i kojim putem javnost može kontaktirati DSCG radi daljih pitanja o Projektu.

Projekat razvija DSCG na osnovu odredbi crnogorskog zakonodavstva kao i odredbi EBRD-a. U skladu sa svojom Ekološkom i socijalnom politikom (ESP 2014), EBRD je odredio da Projekat bude klasifikovan kao Projekat "B

¹ Originalni izvor slike: Slika 1. Putna mreža (E, M i R) Crne Gore, putevi koji prolaze kroz Opštinu Rožaje (Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje, 2012)

Kategorije". EBRD saraduje sa DSCG-om kako bi se osiguralo da su procijenjeni ekološki i socijalni rizici Projekta i da se njima upravlja u skladu sa politikom EBRD-a.

U skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA) (S. I., Br. 80/05 i Sl. I., Br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13 i 52/16) za Projekat nije potrebna EIA jer je u pitanju drumski projekat sa manje od četiri saobraćajne trake. Tokom strateške procjen uticaja na životnu sredinu (SEA) za Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje², i procesa ocjene koji je uslijedio od strane EBRD-a (kojim su takođe razmatrani rezultati SEA-e), potencijalne ekološke i socijalne dobrobiti i neželjeni uticaji su procijenjeni i identifikovan je broj specifičnih uslova Projekta povezanih sa izgradnjom i funkcionisanjem a koji će biti obrađeni u Ekološkom i socijalnom planu upravljanja Projektom.

Proces sticanja zemljišta je trenutno u ranoj fazi, i **Plan sticanja zemljišta i obnove životnog standarda (LALRP)** će biti kreiran za Projekat kako bi se vodio i dokumentovao proces sticanja zemljišta. LALRP će biti objavljen posebno, kada bude pripremljen od strane DSCG-a.

Ovaj **Netehnički rezime** opisuje Projekat i sumira rezultate sprovedenih ekoloških i socijalnih ispitivanja kao i identifikovane rizike. **Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP)** za Projekat je kreiran i opisuje planirane aktivnosti konsultacija sa zainteresovanim stranama kao i proces uključivanja. **Ekološki i socijalni akcioni plan (ESAP)** pripremljen je u vezi sa predloženim Projektom kako bi se struktuirale buduće pripremne aktivnosti Projekta i bile u skladu sa EBRD-ovom ekološkom i socijalnom politikom (ESP 2014). Ključni ekološki i socijalni (EiS) pripremni dokumenti projekta - NTR, SEP i LALRP (kada bude pripremljen) - biće postavljeni na internet stranicu DSCG-a (<http://www.dzscg.com>) i na EBRD internet stranicu (<http://www.ebrd.com>) i rezime aktivnosti iz ESAP-a je uključen u Odjeljku 8.

2. POTREBA ZA PROJEKTOM I DOBROBITI

Glavni ciljevi projekta predstavljaju podršku ekonomskom razvoju Crne Gore i doprinos njenoj prekograničnoj integraciji kroz poboljšanje povezanosti između njenih glavnih gradova i između Crne Gore i susjedne Srbije. Projekat uključuje poboljšanja bezbjednosti puta i kvaliteta puta u skladu sa obimom saobraćaja na dionici puta što uključuje pružanje prolaska za prioobalne lokacije za posjetioce iz susjednih zemalja.

Projekat je uključen u Prostorni plan Crne Gore do 2020. Važnost puta M-2 Rožaje-Špiljani je takođe prepoznata i Prostornim i urbanističkim planom opštine Rožaje.

Pored ekonomskih koristi kroz unapređenje transportnih mreža, uključujući poboljšanje efikasnosti graničnog prelaza sa Srbijom, od Projekta se očekuje da dovede do poboljšanja uslova bezbjednosti saobraćaja na putevima, uključujući poboljšano osvijetljenje i signalizaciju i jačanje i revitalizaciju mostova i tunela, ograda i sigurnosne mreže za stijene; i ublažavanje nekih od bezbednosnih uticaja u saobraćaju u zajednici u području Projekta kroz nova autobuska stajališta i potencijalno sa novim zaustavnim mjestima/odmorištima. Trotoari za pješake će biti inkorporirani u projekat Projekta u skladu sa preliminarnom revizijom bezbjednosti puta. Projektom će se takođe pružiti prilika za do 25 kratkoročnih zaposlenja na lokalnom nivou tokom izgradnje.

3. OPIS PROJEKTA

Opis projekta

Projekat obuhvata rekonstrukciju 20 km glavnog puta M-2 Rožaje-Špiljani od 1148 km + 200 do km 1168 + 200. Rekonstrukcija počinje od raskrsnice "Vuča" (1148 km + 200) do granice sa Srbijom (1168km + 200). U pitanju su sljedeći radovi:

---

² Za Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje do 2020, izvedena je Strateška procjena uticaja na životnu sredinu i usvojen Izvjestaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Odluka o izradi Prostornog plana opštine Rožaje do 2020, "Službeni List - opštinski pravilnici" Br. 31/12).

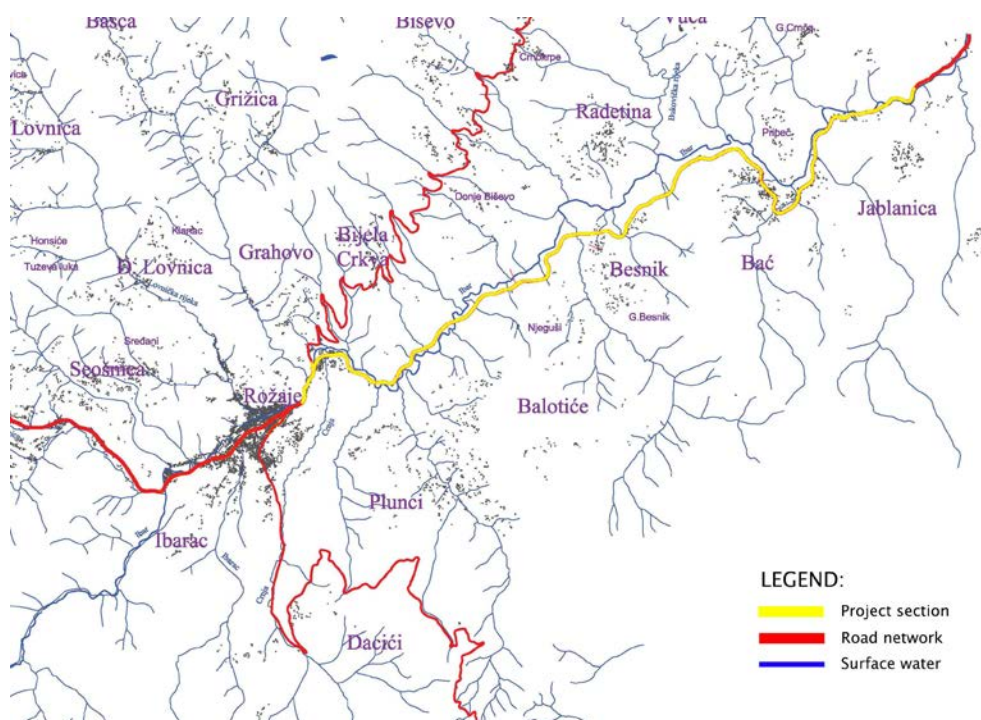
- Rekonstrukcija raskrsnice "Vuča": Ova raskrsnica povezuje glavni put M-2 sa regionalnim putem Rožaje-Vuča i industrijskom zonom Rožaje, tj. zaobilaznica (bajpas Rožaje).
- Rekonstrukcija puta: Cijeli put će biti proširen od sadašnjih 6,0m na ukupno 6,5m. Dodatna saobraćajna traka od ukupno 600m (dvije saobraćajne trake od 300m u svakom smjeru) biće izgrađena na graničnom prelazu Dračenovac. Poluprečnici krivina će biti prošireni i sve padine rehabilitovane. Konstrukcija puta će se ojačati i postaviti novi saobraćajni znakovi i putna oprema.
- Rekonstrukcija 12 tunela (ukupna dužina od 1.678m): Tuneli će biti prošireni kako bi se zadovoljili saobraćajni standardi i biće postavljena hidroizolacija. Cijevi tunela će biti proširene kako bi se spriječilo da kamenje padne na put.
- Tri mosta ukupne dužine od 244m će biti rekonstruisana. Konstrukcija ovih mostova biće ojačana i obezbjeđene pješačke staze.
- Osam mostova ukupne dužine od 778m biće obnovljeno i popravljene betonske ploče.
- Neće biti potrebno uklanjanje stambenih niti poslovnih objekata.

Projektovana brzina puta iznosiće 60 km/h (isto kao i trenutno ograničenje brzine) i biće dozvoljen pristup istim vozilima kao i na sadašnjem putu.

Trotoari za pješake će biti inkorporirani u dizajn Projekta u skladu sa preliminarnom revizijom bezbjednosti puta a pitanja bezbjednosti pješaka će takođe biti dalje razmotrena sa Opštinom Rožaje kako bi se sa njihove strane dobila povratna informacija o ovome važnom pitanju.

Prikaz projekta dat je na **Slika 3-1** ispod.

Slika 3-1 Prikaz Projekta

*Legenda: žuto – Projektne dionice, crveno – Putna mreža, plavo – Površinske vode

Duž projektne rute postoji nekoliko lokalnih puteva i pristupa o kojima zavise lokalne zajednice i preduzeća. Sve lokalni priključci će biti ili zadržani ili zamijenjeni priključcima koji ispunjavaju moderne standarde i pristup će biti održan tokom izgradnje i na glavnom putu saobraćaj će se odvijati u jednoj saobraćajnoj traci cijelo vrijeme.

Detaljni infrastrukturni plan će biti završen do kraja oktobra 2017.

Bezbjednost puta

Jedan od ključnih ciljeva Projekta je da se ostvari poboljšanje putne bezbjednosti. Revizija projekta bezbjednosti puta preimarinarne faze je sprovedena za potrebe Projekta i biće obuhvaćeni odgovarajući zahtjevi u okviru planiranja i projektovanja Projekta. To obuhvata razmatranje dodatnih mjera za za bezbjednost pješaka na putu, kao što je opisano u Odjeljku 8 dalje u tekstu.

Raspored Projekta i radna snaga za izgradnju

Raspored Projekta i trenutne procjene radne snage naznačene su u nastavku - radi se o procjenama u ovom vremenu (Oktobar 2017) i one mogu biti podložne promjeni u zavisnosti od nabavki i ostalih tekućih aktivnosti, kao što je sticanje zemljišta:

- Trenutno, DSCG se nada početku izgradnje početkom 2017 i završetku izgradnje Projekta 2019. godine.
- Iako brojke još uvijek nisu poznate, procjenjuje se da je za B kategoriju puta potrebno 100-200 radnika zaposlenih na vrhuncu izgradnje. Uobičajeno je da među radnicima na izgradnji budu uključeni lokalni radnici.
- Iako postoji mogućnost korišćenja privremenog smještaja za radnike, DSCG predviđa da će se većina radnika smjestiti u lokalnim gradovima i selima duž rute.

4. ODABIR RUTE I RAZMATRANJE ALTERNATIVA

Definisanje koridora i rana razmatranja trase: Opšta strateška trasa koridora određena je Državnim prostornim planom Crne Gore do 2020 (2008), kojom se utvrđuju koridori (autoputevi, magistrale (glavni putevi) i regionalni putevi) koji treba da se izgrade i/ili rekonstruišu uzimajući u obzir ciljeve razvoja Crne Gore, kao i ulogu koju putna mreža ima u realizaciji razvoja i povezanosti sa okolnim zemljama i regionom kao cjelini. Javne rasprave o Državnom prostornom planu Crne Gore do 2020 održane su 2007. god prije usvajanje dokumenta 2008. godine. Državnim prostornim planom nije preporučena alternativa za izgradnju puta.

Procjena alternativa u SEA 2012: U junu 2012 god. izrađena je SEA za Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje kojom je razmotren scenario "bez projekta" (projekat je u ovom slučaju implementacija opštinskog prostornog plana čiji dio predstavlja rekonstrukciju puta). U SEA-i je korišćena više-kriterijumska analiza i došlo se do zaključka da se mogu očekivati neki manji negativni uticaji, kao što su povećanje zagađenja vazduha i intenziteta buke duž puta, međutim oni su ograničenog intenziteta i prostora. Ovi uticaji nisu ocijenjeni kao od strateškog značaja, dok su pozitivni efekti Plana od znatne i strateške važnosti.

Varijacije Glavnog projekta: Glavni projekat Projekta treba da bude završen do kraja oktobra 2017. god. Kako se Glavni projekat bazira na Državnom prostornom planu, u okviru Glavnog projekta ne razmatraju se znatne alternative. Iako je moguće da projekat bude izmijenjen, na primjer kao rezultat tekućeg angažovanje, mogle bi biti razmotrene samo predložene izmjene koje su u skladu sa Državnom prostornim planom i sve predložene izmjene projekta treba da budu revidovane i odobrene od strane DSCG.

5. PREGLED EKOLOŠKOG I SOCIJALNOG ZAKONODAVNOG I POLITIČKOG OKVIRA

Nacionalni zakonodavni okvir Projekta

Ovaj projekat lociran je u Crnoj Gori. Kao zemlja kandidat za Evropsku uniju (EU), Crna Gora je u procesu harmonizacije za zakonodavni okvir EU i zakoni i regulative Crne Gore se postepeno adaptiraju kako bi ispunili norme EU. Crna Gora je ratifikovala glavnu Konvenciju Međunarodne organizacije rada i potpisala niz međunarodnih sporazuma i konvencija o životnoj sredini i socijalnim pitanjima koje su takođe primjenljive. Projektom se upravlja prema svim ovim relevantnim zakonima i međunarodnim obavezama.

Zakonodavni okvir za ekološku i socijalnu zaštitu

Zakon o životnoj sredini (Sl. list, Br. 52/16) definiše osnovne principe i instrumente koje je potrebno koristiti radi zaštite životne sredine uključujući povezanost sa zaštitom životne sredine, održivim razvojem i učešću javnosti u procesima u oblasti životne sredine. Ekološki pravni okvir Crne Gore takođe sadrži zakonodavstvo koje obuhvata u nastavku rezimirane oblasti od kojih su neke usklađene sa evropskim direktivama i pravilnicima (kao što je naznačeno):

- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list., Br. 80/05 i Sl.list., Br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13 i 52/16) - harmonizovan sa Direktivom o EIA 85/337/EEC (izmijenjene i dopunjene direktivama 97/11/EC i 2003/35/EC);
- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list., Br. 80/05 i Sl.list., Br. 59/11 i 52/16) - harmonizovan sa Direktivom o SEA EU 2001/42/EC);
- Zakon o zaštiti prirode (Sl.list., Br. 54/16) i Zakon o nacionalnim parkovima (Sl.list., Br. 28/14);
- Zakon o zaštiti kulturnog nasljeđa (Sl.list., Br. 49/2010);
- Zakon o integrisanoj kontroli i sprečavanju zagađenja (IPPC) (Sl.list., Br. 80/05 i Sl.list., Br. 54/09, 42/15 i 54/16) - u skladu sa izmijenjenom IPPC Direktivom 96/61/EC;
- Zakon o vodama (Sl.list., Br. 27/07, 32/11, 48/15 i 52/16) - uložen je napor u izradu zakona kako bi se harmonizovao sa Okvirnom direktivom o vodama EU;
- Zakon o upravljanju otpadom (Sl.list, Br. 64/11 i 39/16);
- Zakon o zaštiti vazduha (Sl.list., Br. 25/10, 43/15) i Uredba o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha (Sl.list, Br. 25/2012) transponovali su zahtjeve Direktive EU 2008/50/EC o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistijem vazduhu u Evropi tako da su nacionalne granične vrijednosti u skladu sa nivoima EU.
- Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke (Sl.list, Br. 60/2011) sadrži granične vrijednosti u skladu sa limitima uspostavljenim u EU.

Sažetak procesa za EIA i dobijanja dozvole

Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list., Br. 80/05, Br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, 52/16) određuje obaveze i procedure za EIA i povezane dozvole u oblasti životne sredine. Za drumske projekte kao što je ovaj, nacionalna EIA nije potrebna, samo odluka o skriningu u tom smislu. Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list, Br. 80/05, Br. 40/11, 59/11, 52/16) pruža odredbe EU direktive o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu transponovane u Crnoj Gori. Zakon uspostavlja obavezu da se izradi SEA za planove i programe i druga strateška dokumenta koja služe kao polazna osnova za efektivnu zaštitu životne sredine i implementaciju principa održivog razvoja tokom tokom njihove elaboracije i u procesu donošenja odluka o finalnim rješenjima.

Zakonodavni okvir za zaštitu prirode

Zakon o zaštiti prirode (Sl.list, Br. 51/08, 21/09, 62/13, 6/14, 54/16) pruža zaštitu prirode kroz identifikaciju zaštićenih oblasti prirode. Ključni elementi ovoga Zakona su pružanje osnove za uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000 i Agencije za životnu sredinu Crne Gore. Takođe, Zakon stvara uslove za adekvatniju zaštitu vrsta - odredbe evropskih regulativa koje se tiču zabrane korišćenja određenih sredstava zarobljavanja, ubijanja i uznemiravanja životinja transponovane su u ovaj zakon.

Zakonodavni okvir za zaštitu radnika

Zakon o radu Crne Gore (Sl.list., Br. 49/2008, 59/2011, 66/2012 i 31/14) definiše i reguliše prava i obaveze radnika prostele na osnovu zaposlenja, metode i procedure, kolektivni ugovor i ugovor o zaposlenju. Zakon o bezbjednost i zdravlju na radu (Sl.list., Br. 34/14), uređuje pravo na bezbjednost i zdravlje na radu kao fundamentalno socijalno pravo zaposlenih.

Planiranje, planiranje saobraćaja i planiranje puta

Zakon o putevima (Sl.list, Br. 21/2009, 54/2009, 40/2010, 36/2011, 40/2011), reguliše poziciju, razvoj, održavnje, zaštitu i upravljanje i finansiranje javnih puteva. Izgradnja i rekonstrukcija javnih puteva izvodi se u skladu sa zakonom. Pored toga, zakon obuhvata upravljanje bezbjednosti na putevima sa aspekta drumske infrastrukture -

oblast u nadležnosti Ministarstva saobraćaja i pomorstva. Zakon o bezbjednosti na putu (Sl.list, Br. 33/2012, 58/2014), reguliše saobraćajna pravila na putevima, uključujući saobraćajna ograničenja i znakove.

Zakonodavni okvir sticanja zemljišta

Crnogorski Zakon o eksproprijaciji (Sl.list, Br. 5/00, 12/02, 28/06, 21/08, 30/2017) reguliše eksproprijaciju imovine i dobara koja se mogu eksproprijirati samo u javnom interesu i sa pravednom kompenzacijom. Prema ovom zakonu, Vlada prvo mora uspostaviti slučaj od javnog interesa i obavijestiti vlasnike i pogođene treće strane. Procjenu imovine vrši Komisija za procjenu Uprave za nekretnine i služi kao osnova za sporazum o kompenzaciji ili pregovore.

Vlasništvo i druga formalno zakonska prava na zemljište i objekte evidentirana su u katastru, a sva pitanja u vezi imovinskih prava moraju da se riješe prije nego što se izvrši isplata eksproprijacija. Na primjer, za osobe sa zahtjevom da je priznata ili moguće da bude priznata po nacionalnom zakonodavstvu, što može obuhvatiti nasljednike preminulih vlasnika, osobe koje su kupile imovinu sa važećim kupoprodajnim ugovorom, međutim, prava vlasništva nisu prevedena na njihovo ime u katastru, formalne korisnike zemljišta i imovine (zakupci) i slično.

U slučaju sporova, biće nadležni sudovi i odlučivače o eventualnoj plativoj kompenzaciji. Zakon predviđa prava ugroženih građana (onih sa formalnim zakonskim pravima) da se žale u mnogim fazama postupka eksproprijacije, počevši od upravnih i sudskih žalbi (tj. protiv rješenja o eksproprijaciji, u vezi naknade).

Zakon o eksproprijaciji je nedovoljan u odnosu na zahtjeve EBRD-a u nekoliko oblasti. EBRD zahtijeva odrađeno socijalno-ekonomsko istraživanje o ugroženim stranama. Pored toga, EBRD zahtijeva da korisnici zemlje koji nemaju prepoznato zakonsko pravo ili pravo na zemljište koje zauzimaju dobiju naknadu. Slično tome, oni koji obavljaju neformalne poslovne aktivnosti takođe trebaju imati pravo na nadoknadu. EBRD bi zahtjevala obezbjeđivanje mjera za obnovu načina života, kada su pogođene poslovne aktivnosti i takođe zahtijeva nezavisan mehanizam za žalbe. EBRD zahtijeva da se javne rasprave održe sa svim kategorijama projektom pogođenih ljudi prije eksproprijacije i da se prate procesi eksproprijacije, preseljenja i obnove životnog standarda.

Javne i prekogranične konsultacije i uključenost lokalnih zajednica za drumske projekte

U crnogorskom pravnom sistemu, Ustavom se definiše koncept učešća javnosti u širem smislu (uključuje: pristup informacijama, učešće javnosti u donošenju odluka i pravnu zaštitu ovih prava). Zatim, Crna Gora je član/strana potpisnica međunarodnih sporazuma koji se tiču ovih tema ili sadrže odredbe o ovim pitanjima. Ustav i međunarodne sporazume u Crnoj Gori prati veliki broj zakona koji sadrže odredbe koje specifično sadrže principe učešća javnosti i pristupa informacijama i/ili se primjenjuju na ova prava: Arhuska Konvencija, Zakon o slobodnom pristupu informacijama (Sl.list., 44/12, 30/17), Zakon o životnoj sredini (Sl.list., Br. 48/08, 40/10, 40/11, 27/14, 52/16), Zakon o zaštiti prirode (Sl.list., Br. 51/08, 21/09, 62/13, 6/14, 54/16), Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list., Br. 80/05, Br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, 52/16), Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list., Br. 80/05, Br. 40/11, 59/11, 52/16), Zakon o integrisanoj kontroli i sprečavanju zagađenja (Sl.list., Br. 80/05, 54/09, 42/15, 54/16), Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (Sl.list., Br. 51 od 22. avgusta 2008, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13, 33/14).

U procesu informisanja ugroženih vlasnika / korisnika zemljišta o početku eksproprijacije, opštinska Direkcija za nekretnine i predstavnici opštine ili organizuju zajedničke sastanke (na lokacijama na kojima populacija živi u koncentrovanim naseljima) ili pojedinačno pozivaju ugrožene vlasnike / korisnike na individualne rasprave. Dalja interakcija sa DSCG-om se nastavlja sve dok odluka o eksproprijaciji ne postane pravno obavezujuća. Tokom ovog perioda, ugroženi ljudi su takođe u komunikaciji sa Komisijom za procjenu vrijednosti Direkcije za nekretnine, kada se njihovo zemljište i imovina procjenjuje i kada im se daje ponuda za kompenzaciju.

U skladu sa Zakonom o EIA i Zakona o SEA, kada planirani projekat može imati značajan uticaj na životnu sredinu u drugoj zemlji, ili kada jedna država čija životna sredina može biti značajno ugrožena to zatraži, državni organ nadležan za pitanja zaštite životne sredine treba da odmah, a najkasnije u rokovima predviđenim za informisanje svoje javnosti, podnese drugoj državi informacije o: projektu, zajedno sa svim raspoloživim podacima o mogućim uticajima; prirodni odluke koja se može usvojiti; i periodu u kojme druga država može objaviti svoju namjeru da učestvuje u postupku procjene uticaja.

6. EIA PROJEKTA, UKLJUČENOST ZAINTERESOVANIH STRANA I PROCES STICANJA ZEMLJIŠTA

Proces Procjene uticaja na životnu sredinu

Za Projekat nisu potrebne nacionalna EIA ili neke druge ekološke dozvole koje prethode izgradnji.

U junu 2012 god. izrađena je SEA za Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje kojom je razmotren scenario "bez projekta" (projekat je u ovom slučaju implementacija opštinskog prostornog plana čiji dio predstavlja rekonstrukciju puta). U SEA-i je korišćena više-kriterijumska analiza i došlo se do zaključka da se mogu očekivati neki manji negativni uticaji, kao što su povećanje zagađenja vazduha i intenziteta buke duž puta, međutim oni su ograničenog intenziteta i prostora. Ovi uticaji nisu ocijenjeni od strateškog značaja, dok su pozitivni efekti Plana od znatne i strateške važnosti i stoga bi trebali biti usvojeni.

Procesom procjene koji je zatim uslijedio od strane EBRD-a tađe su ocijenjene potencijalne ekološke i socijalne koristi kao i neželjeni uticaji. Ocijenjene teme obuhvataju: ambijentalni vazduh, vodu, buku i vibracije, biodiverzitet i staništa; pejzaž; lokalne zajednice, zaposlenje i životni standard, pristup i obustave, kulturno nasljeđe, zajednicu, zdravlje, bezbjednost i sigurnost (uključujući bezbjednost na putu i reagovanje u hitnim situacijama) i pitanja rada i radne snage.

Uključivanje zainteresovanih strana

U skladu sa zahtjevima zakonodavstva Crne Gore, aktivnosti uključivanja zainteresovanih strana su do sada organizovane tokom razvoja Projekta. Uključenost zainteresovanih strana u Crnoj Gori je uglavnom vezana za pripremu relevantnih planskih dokumenata i procesa eksproprijacije za Projekat ovog tipa i obima.

Aktivnosti uključivanja zainteresovanih strana organizovane su tokom razvoja Državnog prostornog plana do 2020 i Prostorno urbanističkog plana opštine Rožaje, od kojih oba obuhvataju Projekat.

DSCG je takođe sprovedo određeno početno uključivanje opštine Rožaje i to će se nastaviti tokom progressa planiranja Projekta.

Plan uključenosti zainteresovanih strana pripremljen je da bi se identifikovale sve ključne zainteresovane strane i definisale relevantne procedure i budući planovi za angažovanost prije početka i tokom izgradnje. SEP obuhvata dodatni angažman sa lokalnim zajednicama u pogledu sticanja zemljišta, upravljanja izgradnjom i bezbjednosti na putu. Zahtijeva se objavljivanje NTR-a, SEP-a i LALRP-a Projekta. Oni će biti postavljeni na internet stranicu DSCG-a (<http://www.dzscg.com>) i na internet stranicu EBRD-a (<http://www.ebrd.com>). LALRP će biti postavljen na internet stranicu, prije bilo kojih promjena u pristupu zemljištu ili sticanja zemljišta, kada bude pripremljen od strane DSCG-a.

Angažovanje sa lokalnim zajednicama duž trase posebno na rasporedu projekta i planova da se zadrži pristup se takođe smatra važnim. Angažman će jasno pokazati kako će lokalni pristup će biti zadržan u sklopu Projekta kako bi se potvrdili razumijevanje i podrška lokalnih zajednica o pristupu koji će biti obezbjeđen.

Proces planiranja sticanja zemljišta i raseljavanja

Sticanje zemljišta će biti neophodno za rekonstrukciju i blago proširenje puta uključujući trajno sticanje zemljišta i dobara u pojasu i do 2m sa obje strane postojećeg prostiranja puta.

Van naseljenih dijelova, zemljište je pretežno u državnom vlasništvu i nerazvijeno. Ostatak trase nalazi se u zajednicama gdje je potrebno sticanje zemljišta i dobara za pojas koji obuhvata 2m i uključuje poslovne parking prostore, prednja dvorista (uključujući nešto drveća i moguće kultivisane dijelove) i ograde/granične zidove za kuće. Neće biti potrebno rušenje objekata za Projekat i neće biti gubitka pristupa lokalnim putevima i uslugama.

Ključni pravni instrument kojim se uređuje eksproprijacija u Crnoj Gori je Zakon o eksproprijaciji (Sl.list., Br. 5/00, 12/02, 28/06, 21/08, 30/2017) koji određuje uslove i procedure eksproprijacije imovine za izgradnju objekata od javnog interesa, podobnost za kompenzaciju i iznose, rukovođenje sporovima i ostala pitanja koja se odnose na proces eksproprijacije.

Javni interes je proglašen za Projekat; međutim, dalji koraci procesa sticanja zemljišta neće se preduzimati do završetka Glavnog projekta. Do sada se ni zemljište ni dobra nisu pribavili / eksproprijatisali.

Plan sticanja zemljišta i obnove životnog standarda će biti kreiran za Projekat kako bi se vodio i dokumentovao proces sticanja zemljišta, osiguravajući da ispunjava i nacionalne i EBRD standarde. Plan uključuje mehanizam žalbe za naknadu na proces sticanja zemljišta tako da pogođena lica mogu da pokrenu bilo koja pitanja i žalbe. Detalji o ovome će takođe biti pruženi tokom procesa uključivanja u svakoj od lokalnih zajednica. Kontaktne detalje koje ovaj NTR sadrži takođe se mogu koristiti za pristup Projektom mehanizmu žalbe za naknadu.

7. REZIME POLAZNIH EKOLOŠKIH I SOCIJALNI USLOVA

Ekološka polazna osnova

Opšte postavke: Projekat je lociran u planinskoj, ruralnoj i oblasti sa malom gustinom naseljenosti sa selima razmještenim duž padina sa obje strane rijeke Ibar. Na lokalitetu Projekta, rijeka Ibar je tipična rijeka krečnjačkog krasa i protiče kroz strmu klisuru paralelno sa putem M-2 povezujući Rožaje sa Špiljanima. Oblast je pokrivena poluprirodnim travnjacima i grmovima i različitim vrstama prirodnih mješovitih (listopadnih i četinarskih) šumskih površina. Tlo u Projektnoj oblasti je tipično za krečnjačku i dolomitsku podlogu. Projektna oblast pripada krajoliku ravnice rijeke Ibra i rožajskoj dolini. Lokalno, postoje tri karakteristične oblasti krajolika: (1) brdska riječna dolina pod uticajem polu-gradskog naselja Rožaje u linijskom obrascu duž puta M-2, okruženog talasastim brdima pokrivenim listopadnim šumama i pašnjacima, (2) klisura rijeke Ibar sa udaljenim pejzažnim karakterom i put M-2 koji presjeca vertikalne krečnjačke stijene prekrivene fragmentima mješovitih šuma (3) valovito obliče iznad rijeke Ibar prekriveno mješovitim šumama i pašnjacima i rasprostranjenim kućama sela Bać.

Klimatski i ekološki uslovi: Oblast ima kontinentalnu klimu sa planinskim uticajem koju karakterišu dvije istaknute sezone: suvi i relativno topli period od juna do septembra i hladan i vlažan period sa snijegom od oktobra do maja. Prosječna godišnja temperatura je 6,0°C. Mjesečna srednja temperatura za najtoplijih i najhladnijih mjesec je u rasponu od 14,8°C (jui, najtopliji mjesec) do -3,8°C (januar, najhladniji mjesec). Prosečna godišnja količina padavina je oko 905 mm. Maksimalna dnevna količina padavina u maju dostiže je 262 mm, dok u avgustu opada na 39 mm. Prosječni godišnji broj snežnih dana je 45 sa prosječnom dubinom snježnog pokrivača od 51 cm. Jedna od najvažnijih osobina lokalne klime je prevalencija mirnih perioda, bez vjetera. U Projektnoj oblasti ne postoje industrijska postrojenja koja bi mogla znatno uticati na ambijentalni kvalitet vazduha. Glavni izvor zagađenja je regionalni put M-2 koji povezuje Rožaje i Špiljane. Stacionarni izvori obuhvataju individualne grijne jedinice uz većinsko sagorijevanje drveta i uglja. Prema izvještaju, na ambijentalni kvalitet vazduha u Rožajama utiču emisije koje potiču od transporta a naročito zimi. Sa obzirom na ruralni karakter područja i ograničene industrijske aktivnosti (uglavnom primarna obrada drveta), izvjesno je da će većinom buka i vibracije poticati od saobraćaja duž puta M-2 i lokalnih seoskih puteva.

Geologija i vodni resursi: Projektnu oblast karakteriše prisustvo mezozoičnog i tercijarnog krečnjaka i dolomita, velike i prepoznatljive stjenke poznate kao dinarski krš, tipičan za region Dinarida. Kraške stijene su teške i spore za eroziju, i često nastaju kao oštre i strme kosine, kroz koje su klisure urezane rijekama koje se odvođe niz veće padine. Takav primjer predstavlja klisura rijeke Ibar, dužine oko 7,1 km i dubine do 150 m.

Glavni površinska voda u Projektnoj oblasti je Ibar - prekogranična rijeka koja potiče iz Crne Gore oko 10 km uzvodno od Rožaja, koji prolazi kroz Kosovo i Srbiju, a u krajnjoj liniji pripada crnomorskom slivu. Rijeka teče kroz 7km dugu usku klisuru između Rožaja i sela Bać. Glavne pritoke u Projektnoj oblasti su Županica, Limnička rijeka, Ibarac, Grahovska, Bukovačka, Baltička i Bačka rijeka, a za sve se smatra da imaju bujične tokove. Najnovija bujična poplava dogodila se u novembru 2016. godine, kada su pritoke Ibra uzvodno od Rožaja poplavile sela i lokalne puteve. Prema izvještaju, rijeka Ibar je među najzagađenijim rijekama u Crnoj Gori, prvenstveno zbog neprečišćenih sanitarnih otpadnih voda iz Rožaja³.

Flora i fauna i biodiverzitet: Na samoj lokaciji projekta nema proglašene lokacije za očuvanje prirode. Najbliža prepoznata lokacija za zaštitu prirode je planina Hajla, lokacija EMERALD i Važna biljna oblast, koja se nalazi oko 6 km južno od Projekta. Planina Hajla je geološki dio planine Prokletije koji takođe obuhvata Nacionalni park Prokletije, oko 5 km južno od lokacije Projekta na svojoj najbližoj tački odmah preko granice na Kosovu. Srbija je, takođe, u procesu određivanja dijela ove planine kao Nacionalnog parka (nekoliko kilometara od srpskog kraja Projekta). Nema direktnih uticaja na ove nacionalne parkove i važna biljna staništa koji će nastati kao rezultat Projekta.

---

³ Strategija upravljanja vodama Crne Gore - Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, 2015.

Projekat se nalazi na području koje je dugo godina bilo pod antropogenim uticajem, u velikoj mjeri podržavajući staništa koja bi se definisala kao "polu-prirodna". Staništa obuhvataju polu-prirodne suve pašnjake i šipražja nastala na krečnjaku, livade na krečnjačkom tlu i nizijske sjenovite livade. Aluvijalne šume jove i jasena nalaze se na obalama Ibra i njenih pritoka. Niske planinske oblasti pokrivene su fragmentima hrastovih, gabarskih i bukovih šuma, dok su montanske i subalpske šume jele, smrče i bora smještene na višim nadmorskim visinama uz alpske i borealne travnjake.

S obzirom na dostupne podatke o ekološkom statusu rijeke Ibar (koja je u "lošem" stanju), može se pretpostaviti da su od riblje faune u rijeci pretežno zastupljene vrste koje su relativno tolerantne na organsko zagađenje. Međutim, i pored lošeg kvaliteta vode u rijeci, Prostorni i urbanistički plan opštine Rožaje (2013 - 2020) navodi prisustvo mladice (*Huco hucho*), koja ima status ugrožene Međunarodne unije za zaštitu prirode i navedena je u Aneksu II Direktive EU o staništima. Ne postoje formalno ribarstvo u toj oblasti i ribolov je uglavnom rekreativni. Ne postoje izvještaji o značajnom lovu u ovoj oblasti, osim u rekreativne svrhe.

Socijalna polazna osnova

Socijalni kontekst oblasti varira od urbanizovanog centra Rožaja do malih sela i zaseoka.

Lokalne zajednice: Prema popisu iz 2011. god.⁴, ukupan broj stanovnika u naseljima kroz koja prolazi put je 11.717. Najveće i jedino urbanizovano naselje je Rožaje dok je većina ostalih sela rasprostranjena duž padina na različitim nadmorskim visinama sa slabo razvijenom infrastrukturom uključujući makadamske puteve.

Na osnovu popisa iz 2011 god., broj stanovnika u opštini iznosio je 22.964. U poređenju sa rezultatima iz prethodna dva popisa (22.693 iz 2003. god i 22.796 iz 1991. god.) evidentno je da prirast stanovništva stagnira. Prisutan je trend migracije mlađeg stanovništva u druge crnogorske gradove ili u inostranstvo. Gustina naseljenosti je mala, 55 stanovnika po km². Opština je podjeljena na 26 naselja na nivou zajednice sa sopstvenim izabranim lokalnim vijećem.

Sva naselja u Projektnoj oblasti pripadaju Opštini Rožaje. Grad Rožaje je centar opštine.

Demografska struktura: Stanovništvo u obuhvaćenim zajednicama je podjednako podjeljeno na muškarce (50,6%) i žene (49,4%). Broj stanovništva starosti između 25-34 godine je primjetno nizak (13,7%). U Crnoj Gori kao cjelini, očekivani životni vijek u 2016. god. bio je 79 godina za žene i 74,2 godine za muškarce. Ključni uzroci smrtnosti u zemlji u 2009. bili su: kardiovaskularne bolesti (54,8%), kancer (15,2%), respiratorna oboljenja (4,7%), gastrointestinalne bolesti (2,4%) i bolesti žljezda (1,4%)⁵. Etničku većinu u projektnom području čine Bošnjaci (86,5%). Najveću manjinu predstavljaju Srbi (2,8%), Crnogorci (2,1%) i Albanci (1,8%) dok je preovladavajuća religija u Projektnoj oblasti Islam sa 95,4% stanovništva koji su se izjasnili kao Muslimani. Oko 4% su Pravoslavci a ostatak pripada ateistima, ostalim konfesijama ili su pak neizjašnjeni. Među stanovništvom starijim od 15 godina, oko 2,8% stanovnika je bez obrazovanja, 8,5% sa nezavršenim osnovnim obrazovanjem, 31,8% sa osnovnim obrazovanjem, 42,2% sa srednješkolskim obrazovanjem dok 12,2% posjeduje viši ili fakultetski nivo obrazovanja.

Upotreba zemljišta: Neposredna Projektna oblast sastoji se od izgrađenog zemljišta sa naseljima i puta M-2 okruženog padinama poluprirodne vegetacije, travnjaka, grmlja i listopadnih šuma, sa zemljanim putevima. Sa obzirom na ruralni karakter opštine, građevinsko zemljište zauzima samo oko 1% teritorije. Kultivisano zemljište pod usjevima (ječam, zob, raž) zauzima oko 20% područja opštine, uglavnom u rožajskoj dolini. Više od pola teritorije opštine prekriveno je šumskim zemljištem sa listopadnom i četinarskom vegetacijom a oko 25% opštinskog zemljišta zauzimaju pašnjaci i livade.

Lokalni životni standard: Lokalna privreda zasniva se na malim i srednjim preduzećima od kojih se većina nalazi u Rožajama i bave se trgovinom na veliko i malo i uslugama transporta. Industrija se zasnivala na proizvodnji drveta ali nakon prestanka rada državnih fabrika u 1990-im, drvna proizvodnja odvija se u malim porodičnim preduzećima ograničenih kapaciteta sa primarnom proizvodnjom rezane građe. Proizvodnja ljekovitog bilja i šumskog voća (naročito gljiva) je razvijena i organizovana. Uzgoj žitarica karakteriše poljoprivredna proizvodnja malih razmjera sa većinom kultivisanih parcela u rasponu od 1-2 ha. Planinski reljef sa strmim padinama, nedostatkom plodnih ravnica i sa kratkim vegetacijskim periodom rezultira proizvodnjom ječma, zobi, heljde i raži, tj. otpornne i manje zahtjevne žitarice, sa tolerancijom na hladno vrijeme i lošije zemljište. Poljoprivreda je sa niskim do umjerenim prinosima usjeva, uz usjeve koji se često koriste samo za ishranu i stočarstvo. Uzgoj povrća uglavnom obuhvata

⁴ Popis stanovništva i domaćinstava iz 2011 - Zavod za statistiku Crne Gore, 2014; www.monstat.org.me

⁵ Statistički godišnjak Crne Gore za 2010 - Zavod za statistiku Crne Gore, 2010.

krompir, kupus i luk. Pčelarstvo je umjereno razvijeno i organizovano u zadrugama. Godišnja prosječna neto zarada u opštini Rožaje u 2016. god. iznosila je 466 EUR i niža je od državnog prosjeka od 510 EUR⁶. **Stambene kuće u ovoj oblasti su pretežno jedno-etažne ili dvo-etažne a umjerenog su stanja. Pojedinačni mala gazdinstva obično se sastoje od zemljišta sa kućom, nekoliko pomoćnih objekata (npr. za stočarstvo, itd.) i prostora za gajenje proizvoda.**

Infrastruktura opštine: Državne službe, opštinski objekti, kao što su škole i zdravstvene usluge su prvenstveno dostupne u Rožajama. U nekoliko većih sela postoje osnovne škole ali njihov broj učenika se smanjuje. Postoji jedan zdravstveni centar u Rožajama a u većim selima se nalaze lokalne ambulante. Vodovodna mreža je gravitaciona i obuhvata područje naselja Rožaje dok se snabdijevanje vodom u selima obezbjeđuje iz lokalnih podzemnih izvora. Sistem kanalizacije nalazi se samo u Rožajama ali bez centralnog prečišćavanja otpadnih voda, otpadne vode se direktno ispuštaju u rijeku Ibar. Otpadne vode u selima se ispuštaju ili u privatne septičke jame ili direktno u lokalne potoke. Organizovanje sakupljanje otpada dostupno je samo u Rožajama ali je upravljanje otpadom slabo sa otpadom opštine koje se odlaže na nesantitarne lokalne deponije i sa široko rasprostranjenom praksom spaljivanja otpada na otvorenom u selima. Snabdijevanje električnom energijom je nestabilno zbog nedovoljnih mrežnih kapaciteta i stare infrastrukture. Oblast je pokrivena telekomunikacionom mrežom. Primarni vid transporta je automobilski.

Kulturno naslijeđe: Ne postoje poznati zaštićeni nacionalni lokaliteti kulturnog naslijeđa u Projektnoj oblasti. Postoji nekoliko zaštićenih kulturnih spomenika na lokalnom nivou (kule, džamije, kuće od arhitektonske vrijednosti) u Rožajama i nekoliko lokalnih arheoloških nalazišta (crkve, groblja) od kojih ni jedno nije locirano u zahvatu Projekta.

8. EKOLOŠKE I SOCIJALNE DOBROBITI, UTICAJI I MJERE UBLAŽAVANJA

Tokom SEA-e (2012) za Prostorno urbanistički plan opštine Rožaje i procjene koja je uslijedila od strane EBRD-a (2017), procijenjene su potencijalne ekološke i socijalne dobrobiti i neželjeni uticaji Projekta. Ocijenjene teme obuhvataju: ambijentalni vazduh, vodu, buku i vibracije, biodiverzitet i staništa; pejzaž; lokalne zajednice, zaposlenje i životni standard, pristup i obustave, kulturno naslijeđe, zajednicu, zdravlje, bezbjednost i sigurnost (uključujući bezbjednost na putu i reagovanje u hitnim situacijama) i pitanja rada i radne snage.

Dobrobiti Projekta sumirane su u nastavku:

- **Poboljšanje povezanosti i olakšavanje ekonomskog razvoja** Projekat je dio šireg programa poboljšanja međunarodne povezanosti na Zapadnom Balkanu, u ovom slučaju, kroz poboljšanje efikasnosti graničnog prelaza sa Srbijom. Dodatne saobraćajne trake na graničnom prelazu dizajnirane su da bi se spriječila zagušenja na prelazu. Poboljšana povezanost će dalje olakšati razmjenu dobara i usluga i poboljšati pristup turističkim centrima i industrijskim oblastima Crne Gore. To će imati odjek na pozitivne benefite za regionalnu i nacionalnu privredu.
- **Poboljšanje bezbjednosti na putu:** Jedna od primarnih dobrobiti Projekta je smanjenje broja nezgoda na lokalnim putevima uzrokovanih kako lokalnim tako i drumskim saobraćajem. Poboljšanja bezbjednosti na putevima će uključiti poboljšano osvjetljenje i signalizaciju i sigurnost i revitalizaciju mostova i tunela, ograda i sigurnosnih mreža za stijene. Projekat tako da će ublažiti neke od sigurnosnih uticaja drumskog saobraćaja na zajednicu u Projektnom području kroz nova autobuska stajališta i potencijalno sa novim zaustavnim mjestima/odmorištima. Trotoari za pješake će biti inkorporirani u dizajn Projekta u skladu sa preliminarnom revizijom bezbjednosti puta a pitanja bezbjednosti pješaka će takođe biti dalje razmotrena sa Opštinom Rožaje kako bi se sa njihove strane dobila povratna informacija o ovome važnom pitanju.
- **Kratkoročno zaposlenje na lokalnom nivou tokom izgradnje:** Projektom će se stvoriti mogućnosti za kratkoročno zaposlenje, do 25, na lokalnom nivou tokom perioda izgradnje.

---

⁶ Statistički godišnjak za 2016 - Zavod za statistiku Crne Gore.

Potencijalni neželjeni uticaji sumirani su ispod u tekstu u Tabeli 2, zajedno sa predloženim mjerama za ublažavanje i procjenom rezidualnog nivoa uticaja, pod pretpostavkom da su sprovedene mjere ublažavanja. Mjere ublažavanja su obuhvaćene ESAP-om koji EBRD zahtijeva od DSCG-a za implementaciju Projekta. U nastavku je dat rezime aktivnosti ESAP-a:

Procjena i upravljanje ekološkim i socijalni uticajima:

- DSCG će osigurati da svi zahtjevi ovog ESAP-a budu uvršteni u tendersku dokumentaciju, uključujući:
  - Jasan zahtjev za Izvođača da izradi puni Ekološki i socijalni plan upravljanja izgradnjom (CESMP) koji uključuje sljedeće: Plan za upravljanje lokalitetom, Plan upravljanja pozajmištem materijala, Plan upravljanja zemljanim materijalom, Plan upravljanja otpadom, Plan upravljanja otpadnim vodama, Plan upravljanja materijama, Zdravstveni i bezbjednosni plan, Plan upravljanja saobraćajem, Plan društvenog upravljanja, Plan za pripremljenost i reagovanje u hitnim situacijama, Plan upravljanja biodiverzitetom.
  - CESMP će takođe uključiti i Izjavu o metodi za svaku radnu lokaciju na mostu koja će uključiti mjere koje predočavaju zaštitu vodotoka.
  - Svi EIS zahtjevi EBRD-a za građevinske projekte, uključujući zahtjeve za izvještavanje i PR2 i PR4 klauzule u okviru EBRD-ovog Standardnog tenderskog dokumenta za radove EBRD.
  - Upravljanje procesom promjena kojim nadzorni organi/inženjer (i DSCG) na odgovarajući način razmatra i procjenjuje bilo koje izmjene ili prijedloge projekta od strane Izvođača vezano za ekološke i socijalne implikacije, kao i sve dodatne mjere ublažavanja koje su identifikovane i primijenjene.
  - Zahtjev da nadzorni organ i izvođač radova usaglase specifični program praćenja faze izgradnje.
- DSCG će uspostaviti ekološki i socijalni system upravljanja (ESMS), u skladu sa ISO14001 ili drugim međunarodno priznatim standardom i u skladu sa smjernicama sadržanim u okviru ISO26001.
- DSCG će odrediti odgovornu i kvalifikovanu stranu za sva pitanja vezana za EIS upravljanje Projektom. To će obuhvatiti i resurse za implementaciju Plana sticanja zemljišta i obnove životnog standard.
- DSCG će implementirati Operativni ekološki i socijalni plan upravljanja (OESMP) za Projekat da uključi aktivnosti upravljanja i monitoring koje se zahtjevaju za rad puta od strane EBRD-a (uključujući i bezbjednost na putu), u nacionalnom zakonodavstvu i iz preporuka izvođača. OESMP će uključiti Plan za pripremljenost i reagovanje u hitnim situacijama (EPRP).

Rad i uslovi rada:

- DSCG će zahtijevati da Izvođač radova pripremi i implementira kadrovsku politiku, uključujući odredbe o zabrani rada djece i prinudnog rada, prava za radnike koji nisu zaposleni i odredbe za žalbe radnika.
- Način sklapanja ugovora i tenderska dokumentacija za izgradnju puta će ispunjavati politike nabavke EBRD-a (tj. da ispunjava PR 2 i (relevantne) PR 4 zahtjeve (npr. za zdravlje i bezbjednost na radu)).
- Korišćenje lokalne radne snage: Tenderska dokumentacija da zahtijeva od Izvođača da izradi kadrovsku politiku koja uključuje i) oglašavanje svih radnih mjesta na lokalnom nivou, ii) podsticanje i privlačenje lokalne radne snage (uključujući i žene) da se prijave za radna mjesta, i iii) davanje prioriteta angažovanju lokalne radne snage kada je to razumno i praktično, uključujući žene i osobe pogođene sticanjem zemljišta za Projekat, kada je to moguće.
- Izvođač će primijeniti mjere za upravljanje potencijalnim uticajima priliva radnika u lokalnom području, uključujući opšte mjere, zdravstveni nadzor, kodeks ponašanja za radnike, itd. Ukoliko se moraju uspostaviti namjenski kampovi za radnike, oni će biti locirani na odgovarajući način i izbjegavaće se osjetljive oblasti. Izvođač će preduzeti konsultacije sa nadležnim organima da se identifikuju odgovarajuće lokacije i minimizira uznemiravanje lokalnih zajednica.
- DSCG i Izvođač će razviti i primijeniti mehanizam za žalbe za radnike (i njihove organizacije ukoliko je primjenljivo npr. podizvođače) u skladu s PR2 kako bi se pojedincima/grupama omogućilo pitanje razumnih zabrinutosti o radnom mjestu.

Efikasnost resursa i sprečavanje i kontrola zagađenja:

- Monitoring životne sredine i usaglašenost – kvalitet vazduha i buka: Pred-građevinske, građevinske i operativne mjere za praćenje životne sredine za kvalitet vazduha i buku treba razviti u okviru CESMP-a i OESMP-a Projekta, uključujući saradnju sa opštinom Rožaje da koordiniše bilo koje napore za monitoring, po potrebi. Aktivnosti monitoringa će obuhvatiti (ali nisu nužno ograničene na):
  - Pred-građevinske: Nivoi kvaliteta vazduha i buke da budu izmjereni prije početka izgradnje kako bi se ustanovila Projektna osnova;
  - Tokom izgradnje: Nivoi kvaliteta vazduha i buke treba da se mjere na mjesečnom nivou na četiri reprezentativna receptora duž puta i jednom tokom najintenzivnijeg dijela radova.
  - Tokom upotrebe puta: Nivoi kvaliteta vazduha i buke mjere se kvartalno prve dvije godine upotrebe na četiri reprezentativna receptora duž puta u vrijeme najfrekventnijeg saobraćaja.
- Drenaža površinskih voda: Odvodnjavanje sa puta će biti zatvoreno i tretirano prije ispusta na svim lokacijama gdje bi odliv mogao ući u lbar i njegove pritoke ili druga vodna tijela, uz obrazloženje omogućavanja pristupa odvodu, uključujući i nadzorne aranžmane, za cjelu dužinu sekcije puta. U slučajevima gdje postoje separatori kvaliteta otpadnih voda iz kontrolnih šahti separatora ulja, pratiće se kvartalno.

Zdravlje i bezbjednost:

- Plan zdravlja i bezbjednosti na radu (OHS) tokom izgradnje: Izvođač će utvrditi OHS Plan kao dio sistema upravljanja OHS-om u skladu sa OHSAS 18001 ili drugim međunarodnim standardom uključujući bilo koje odgovarajuće mjere za smanjenje rizika prenosa SPB i HIV/AIDS-a među angažovanim osobljem Izvođača i lokalnom zajednicom i osigurati dovoljno pružanja zdravstvenih objekata i resursa za radnu snagu.
- DSCG će utvrditi Plan zdravlja i sigurnosti kao dio sistema upravljanja OHS-om za održavanje Projektnog puta u skladu sa OHSAS 18001 ili drugim međunarodnim standardom.
- Revizija bezbjednosti puta (RSA): Revizija bezbjednosti puta preliminarne faze projekta (RSA) u skladu sa EU Direktivom 2008/906/EC je preduzeta za Projekat od strane nezavisnih konsultanata za EBRD u julu-avgustu 2017. god. DSCG će uključiti sve ekonomski održive preporuke ove RSA u dizajn projekta. Ukoliko preporuke RSA nisu sprovedene, razloge zbog kojih je svaka preporuka odbijena će se potvrditi i usaglasiti sa EBRD-om. Iako pješačke staze nisu u nadležnosti DSCG (u nadležnosti su Opštine Rožaje), neke od ključnih preporuka RSA su:
  - Obezbeđivanje staza za pješake u blizini škola duž rute.
  - Urbane oblasti Kajevića i sekcije pješačkih staza koje nedostaju u Baču su takođe preporučene kao oblasti u kojima ih je potrebno obezbijediti.
  - Preporučuju se dalja istraživanja o pješacima duž cijele rute projekta kako bi se utvrdio broj kretanja ranljivih korisnika puta.
Napomena: Trotoari za pješake će biti inkorporirani u dizajn Projekta u skladu sa preliminarom revizijom bezbjednosti puta a pitanja bezbjednosti pješaka će takođe biti dalje razmotrena sa Opštinom Rožaje kako bi se sa njihove strane dobila povratna informacija o ovome važnom pitanju.
- Reviziju bezbjednosti na putu u skladu sa EU Direktivom 2008/906/EC (i relevantnim aspektima crnogorskih zakonskih zahtjeva i standarda) će onda sprovesti nezavisni odgovarajuće ovlašćeni revizor: O detaljnom projektu; ponovo, u ranoj fazi izgradnje; i Revizija faze pred-otvaranja magistrale kako bi se osiguralo da su nalazi iz idejnog projekta, detaljnog projekta i revizije izgradnje poštovani tokom procesa izgradnje.
- Izvođač treba da uključi relevantne mjere zdravlja i bezbjednosti za zajednicu u okviru CESMP-a i Plana upravljanja saobraćajem. Svi vozači projekta treba da budu obučeni za bezbjednu vožnju i kodeks ponašanja. Plan upravljanja saobraćajem će trebati da osigura održavanje lokalnog pristupa, uključujući i javni prevoz.
- Izvođač radova treba da pregleda mjere za sprečavanje pristupa javnosti naročito na lokacijama koje su u blizini zajednica. Time se treba razmotriti privremeno ograđivanje. Pripadnici obezbjeđenja moraju biti adekvatno obučeni i licencirani.

Sticanje zemljišta, nedobrovoljno raseljavanje i ekonomsko preseljenje:

- DSCG će pripremiti i implementirati Plan sticanja zemljišta i obnove životnog standarda u skladu sa *Zakonom o eksproprijaciji*⁷ i EBRD-ovim PR5. LALRP će uključiti, ali ne mora nužno biti ograničen: kako će DSCG identifikovati parcele i vlasništvo; kako će DSCG izvršiti istraživanja zemljišta i imovine i sva potrebna socio-ekonomska istraživanja; će detaljno opisati prava, uključujući moguću podršku dostupnu za bilo kakvo preseljenje privatnih sredstava kao što su ograde i zidovi; osigurati odredbe za održavanje pristupa; i vršiti nadzor nad aktivnostima sticanja zemljišta. LALRP će uključiti obavezu da se kompenzacija obezbijedi prije raseljavanja ili nametanja ograničenja pristupa.

Biodiverzitet i živi prirodni resursi:

- DSCG će angažovati eksterne resurse da sprovedu kratko istraživanje prije izgradnje da popišu i mapiraju bilo koji tip staništa uključen u Aneks I Direktive EU o staništima koji su prisutni u zahvatu Projekta. Ukoliko postoje, ova prioritetna odličja biodiverziteta treba izbjeći / zaštititi. Istraživanje na lokaciji će se iskoristiti da bi se uočilo bilo kakvo prisustvo grabljivica koje se mogu hraniti u Projektom području.
- DSCG će zahtijevati od Izvođača da izradi i implementira Plan upravljanja biodiverzitetom za izgradnju. Plan će obuhvatiti skup standardnih dobrih industrijskih praksi, kao što su: ograničavanje građevinskih radova na područja gdje su striktno potrebni radovi, a uklanjanje vegetacije isključivo na područjima odobrenim u Glavnom projektu; dobro upravljanje otpadom na lokaciji; planiranje rasporeda izgradnje; sanacija lokacije; kao i pružanje konkretnih smjernica o bilo kakvim ublažavanjima koja su neophodna kao rezultat istraživanja predizgradnje; specifičnim ograničenjima za lokaciju kada se radi blizu vode / u obalnim područjima; parametrima monitoringa, učestalosti i izvještavanju.
- DSCG će osigurati da tenderska dokumentacija precizira da Izvođačev Plan upravljanja pozajmištem materijala treba da sadrži: lokaciju predloženih lokaliteta za ekstrakciju, plan pristupa, upravljanje prašinom na pristupnim putevima, lokacije zaliha i upravljanje, plan za rehabilitaciju lokacija i obaveze da se pribave sve regulatorne dozvole. Na mjestima gdje se koriste postojeći rovovi pozajmišta materijala, Izvođač i nadzorni Inženjer će provjeriti da su operativni standardi pozajmišta materijala u skladu sa dobrim međunarodnim praksama prije upotrebe.

Kulturno nasljeđe:

- DSCG će zahtijevati da Izvođač uključi Procedure u slučaju pronalaska u okviru svog Ekološkog i socijalnog plana upravljanja izgradnjom, u skladu sa zahtjevima crnogorskog zakonodavstva i EBRD PR8.

Objavljivanje informacija i uključenost zainteresovanih strana:

- DSCG će sprovesti Plan uključenosti zainteresovanih strana (SEP). Izvođač radova usvaja ili razvija sopstveni SEP, uvrštavajući odgovarajuće veze sa DSCG SEP kako bi se obuhvatilo sprovođenje aktivnosti koje su im relevantne kao dio ovoga. SEP za aktivnosti pred-izgradnje obuhvataju (ali nisu ograničene na):
  - Konsultativne sastanke sa ljudima koji su pogođeni u vezi sa sticanjem zemljišta. Biće data objašnjenja o revidiranim aranžmanima o pristupu i pristupu Projektom putu po završetku.
  - Materijali za konsultacije o mehanizmu žalbi će biti pripremljeni i distribuirani na odgovarajućim lokacijama u selima.
  - Diskusija sa Opštinom Rožaje u vezi sa bezbjednošću pješaka uključujući potencijalnu izgradnju pješačkih staza i odgovarajućeg osvjetljenja na glavnim dionicama rute.

⁷ Sl. List Crne Gore, Br. 5/00, 12/02, 28/06, 21/08, 30/2017)

Tabela 2 Rezime EIS uticaja i mjere za ublažavanje

Tema	Rezime uticaja	Rezime ključnih mjera ublažavanja/upravljanja	Značaj rezidualnog uticaja
Životna sredina			
Kvalitet vazduha	<p>Tokom izgradnje: Emisije prašine od radnih područja, pristupnih puteva, zaliha i prilikom utovara/istovara; emisije od betonskih i asfaltnih postrojenja; emisije izduvnih gasova od građevinske mehanizacije; emisije usljed najgušćeg saobraćaja.</p> <p>Tokom upotrebe: Emisije čestica, izduvnih gasova i isparljivih organskih jedinjenja, uključujući emisije gasova sa efektom staklene bašte povećavaće se vremenom sa porastom nivoa saobraćaja sa mogućim izuzetkomu području neposredno oko graničnog prelaza gdje može doći do smanjenja zastoja.</p>	<p>Dobro održavanje postrojenja kako bi se smanjile nepotrebne emisije, i uklanjanje i zamjena bilo kog pogona sa teškim zagađenjem. Standardne mjere izgradnje za smanjenje prašine (kvašenje prašnjavih dijelova, prekrivanje vozila, itd.).</p> <p>Tokom izgradnje pratiće se kvalitet vazduha duž dionice puta i u početnom periodu upotrebe kako bi se osigurala usaglašenost sa standardima.</p>	<p>Tokom izgradnje - Negativni uticaji umjerenog značaja smanjeni na slabi značaj efikasnim upravljanjem od strane izvođača.</p> <p>Tokom upotrebe - Negativni uticaji će biti slabog značaja.</p>
Buka i vibracije	<p>Tokom izgradnje: Buke će generisati građevinska postrojenja i aktivnosti, naročito ukoliko je neophodno miniranje i razbijanje stijena (na primjer, za ponovno oblikovanje zidova).</p> <p>Tokom upotrebe: Nivoi buke od saobraćaja će se postepeno vremenom povećavati sa povećanim protokom saobraćaja, što će naročito uticati na zajednice u blizini puta.</p>	<p>Kontrola upravljanja tipična za poslove izgradnje obuhvata: restrikciju dnevnih radnih sati i informisanje lokalnih zajednica o rasporedu izgradnje.</p> <p>Nivoi buke će se pratiti tokom izgradnje i u inicijalnom periodu upotrebe kako bi se osigurala usaglašenost sa standardima u obližnjim naseljima.</p>	<p>Tokom izgradnje i upotrebe - Negativni uticaji slabog značaja smanjeni efikasnim upravljanjem od strane izvođača.</p>
Tlo i poljoprivredno zemljište	<p>Tokom izgradnje i upotrebe: Bilo koja veća izlivanja - npr. ulja ili goriva - tokom izgradnje ili upotrebe puta mogu izazvati zagađenje tla i podzemnih voda. Rizik od značajnih uticaja je nizak i bilo koji uticaji bi vjerovatni bili ograničeni na lokalno područje.</p>	<p>Različite mjere kontrole upravljanja izgradnjom kako bi se smanjila izlivanja biće uključena u CESMP. Plan reagovanja u vanrednim situacijama će obraditi izlivanja.</p> <p><i>Takođe pogledati vodne resurse u nastavku.</i></p>	<p>Negativni uticaji slabog značaja smanjeni daljom kontrolom upravljanja.</p>
Vodni resursi	<p>Tokom izgradnje: Postoji rizik povećane sedimentacije i zagađenja rijeke Ibar i njenih pritoka tokom aktivnosti izgradnje, posebno radova na mostovima. Izlivanja tokom izgradnje ili kontaminiranih ispusta tokom upotrebe takođe mogu uticati na rijeku ili podzemne vode u nekim oblastima.</p> <p>Rizik od značajnih uticaja je nizak i bilo koji uticaji bi vjerovatni bili ograničeni na lokalno područje, osim u slučaju većih izlivanja koja bi otišla nizvodno.</p> <p>Tokom upotrebe Postoji rizik od zagađenja rijeke Ibar i podzemnih voda ukoliko bi se kontaminirani odliv sa puta izlio u rijeku, ili kao rezultat većeg uljnog ili hemijskog izliva u blizini nekog od mjesta prelaska preko rijeke. Rizik od značajnih uticaja je nizak i bilo koji</p>	<p>Rizici izgradnje će biti kontrolisani implementiranjem aktivnosti i ograničenjima u okviru CESMP-a, uključujući izjavu o metodi za svaku lokaciju radova na mostovima uključujući mjere kojima se demonstrira zaštita vodotoka. To će obuhvatiti i mjere praćenja kvaliteta vode.</p> <p>Plan reagovanja u hitnim situacijama</p> <p>Sadašnji put ima otvorenu odvod za atmosferske vode. Finalni projekat će biti pregledan po pitanju uređenja odvoda ali kao minimum će odvod sa puta biti zatvoren i tretiran prije ispuštanja na lokacijama na kojima bi odlivi mogli doći u Ibar i njegove pritoke ili ostala vodne površine.</p>	<p>Negativni uticaji umjerenog - visokog značaja smanjeni na slab značaj kontrolom upravljanja izvođača.</p> <p>Negativni uticaji tokom rada su slabog značaja.</p>

Tema	Rezime uticaja	Rezime ključnih mjera ublažavanja/upravljanja	Značaj rezidualnog uticaja
	<p>uticaji bi vjerovatni bili ograničeni na lokalno područje, osim u slučaju većih izlivanja koja bi otišla nizvodno.</p>		
Biodiverzitet	<p>Tokom izgradnje:a samoj Projektnoj lokaciji nema naznačenih lokacija očuvanja prirode i Projekat neće direktno uticati na naznačene lokacije očuvanja prirode. Značajni indirektni uticaji su takođe malo vjerovatni.</p> <p>Projekat je lociran u oblasti sa "polu-prirodnih" i poljoprivrednih staništa. Mogućnost obuhvata na malim fragmentima "polu-prirodnih" tipova staništa uključena u Aneksu I Direktive o staništima EU je identifikovana (nije mogla biti u potpunosti smanjena na osnovu trenutnih informacija).</p> <p>Ublažavnje je potrebno kako bi se izbjegli odlivi sedimenata ili drugih zagađivača u rijeku Ibar kao što je izloženo iznad u tekstu u vezi sa kvalitetom vode.</p> <p>Tokom upotrebe: Značaj uticaja na floru i faunu tokom rada smatra se slabim sa obzirom na predložene mjere ublažavanja za kvalitet vazduha, buku i kvalitet voda tokom rada.</p>	<p>Posjeta lokaciji prije izgradnje biće izvedena od strane odgovarajući kvalifikovanog/kvalifikovanih biologa da popišu bilo koje tipove staništa uvršene u Aneksu I EU direktive o staništima koja se nalaze na zahvatu Projekta. Ukoliko postoje, ova prioriteta odličja biodiverziteta se moraju zaobići / zaštititi (to se smatra izvodljivim sa obzirom na veoma malo predloženo proširenje puta). Isto ispitivanje će takođe imati u vidu i prisustvo grabljivica koje se razmnožavaju na planini Hajli i mogu se hraniti na Projektnoj oblasti i odgovarajuća razmatranja bi trebala biti uvrštena u planiranje izgradnje projekta.</p> <p>Izvođač će sprovesti mjere najbolje prakse kako bi se minimizirali uticaji na biodiverzitet, kao što je minimiziranje obuhvata izgradnje, opisano u odjeljku o upravljanju biodiverzitetom u okviru CESMP-a.</p> <p>Monitorng kvaliteta vazduha, buke i kvaliteta vode Plan reagovanja u hitnim situacijama</p> <p><i>Takođe pogledati vodne resurse gore u tekstu.</i></p>	<p>Negativni uticaji potencijalno umjerenog - visokog značaja smanjeni na slab značaj sprovođenjem mjera za ublažavanje.</p>
Socijalni			
Komunalije	<p>Tokom izgradnje: Šema izgradnje može da ometa postojeće komunalije u ovoj oblasti, uključujući prenos električne energije i distributivne vodove i telekomunikacione kablove, kao i cjevovode za snabdjevanje vodom i eventualno cjevovode za otpadne vode.</p>	<p>Sva komunalna preduzeća će biti obaviještena 3 mjeseca prije početka izgradnje Projekta kako bi se pobrinuli za interakcije sa komunalijama. Izvođač će verifikovati prisustvo i poziciju bilo kog sumnjano g kabla ili cijevi sa lokalnim pružaocem komunalnih usluga prije izgradnje.</p>	<p>Rizik smanjen na slab značaj.</p>
Smetnja	<p>Tokom izgradnje: Lokalne zajednice duž trase mogu biti pod uticajem smetnje koja potiče od izgradnje, uključujući buku, prašinu i opšteg smanjenja prijatnosti lokalnog područja tokom perioda izgradnje.</p>	<p>Uticaji buke će biti kratkotrajni i vođeni dobrim upravljanjem izgradnjom i kontrolom kao i brižnom uključenošću lokalnih zajednica od strane Izvođača.</p> <p>Takođe vidjeti monitoring buke i kvaliteta vazduha.</p>	<p>Negativni rizici umjerenog značaja kratkotrajne prirode bi se smanjili na slab značaj sa adekvatnom kontrolom upravljanja.</p>
Sticanje zemljišta	<p>Tokom izgradnje: Za Projekat će biti neophodno sticanje zemljišta, prvenstveno nerazvijenog zemljišta u državnom vlasništvu, ali takođe i pretežno stambenog/poslovnog zemljišta u privatnom vlasništvu. To će dovesti do određenih ekonomskih razmještanja malih razmjera zbog gubitka dobara na privatnom zemljištu i bilo</p>	<p>Primjena odredbi Zakona o eksproprijaciji i EBRD-ove odredbe o postupanju br. 5. Plan sticanja zemljišta i obnove životnog standarda će biti kreiran kao stavka ESAP-a.</p>	<p>Negativni uticaj slabog značaja biće smanjen na bez značaja uz pretpostavku sprovođenja svih odredbi Zakona o eksproprijaciji i</p>

Tema	Rezime uticaja	Rezime ključnih mjera ublažavanja/upravljanja	Značaj rezidualnog uticaja
	kom zemljištu sa neformalnim korišćenjem u državnom vlasništvu. Rizik od neformalnih aktivnosti na državnom zemljištu smatra se niskim.		EBRD-ove odredbe o postupanju br. 5.
Pristup prekid	Tokom izgradnje: Izgradnja puta može rezultovati lokalizovanim, privremenim obustavama pristupa zbog radova na putu u jednoj od dvije saobraćajne trake ili radova na raskrsnicama.	Plan upravljanja saobraćajem, podržan efikasnim konsultacijama i uključenošću, kako bi se osigurao stalan pristup domovima, preduzećima i svim ostalim ličnim i dobrima zajednice.	Negativni rizici umjerenog značaja kratkotrajne prirode bi se smanjili na slab značaj sa adekvatnom kontrolom upravljanja.
Zdravlje bezbjednost zajednice	Tokom izgradnje: Procesom izgradnje može se povećati rizik akcidenata za javnost, u mnogome zbog premještanja postrojenja i mehanizacije i isporuke materijala. Postoji takođe rizik od priliva radnika iz drugih područja što može dovesti do određenih rizika po zajednicu (iako je u ovom slučaju mali). Javnosti će biti zabranjen pristup gradilištu (iako će se nalaziti u neposrednoj blizini jer će se saobraćaj sa kojim graniči odvijati) i izvođač treba da sprovede potrebne mjere. Tokom upotrebe: Mogućnost saobraćajnih nezgoda na putu će postojati na Projektnom putu, uprkos sveukupnoj dobrobiti Projekta u tom pogledu.	Izvođač CESMP uključujući Plan upravljanja saobraćajem. Dobre mjere upravljanja, bezbjednosti, zdravlja i sigurnosti, znaci upozorenja, itd. primjenjeni od strane Izvođača kako bi se rizici minimizirali na prihvatljiv nivo. Ograđivanje i signalizacija kako pripadnici javnosti ne bi dolazili na mjesta radova. Odgovarajuće postavljanje bilo kog smještaja za radnike (ukoliko je potrebno) i dobri mehanizmi uključenosti zajednice zajedno sa mehanizmom za žalbe. Revizija bezbjednosti puta naročito sprovođenje preporuka koje sadrži, uključujući preporuke u vezi sa sigurnošću pješaka. SEP, uključujući i zahtjev za DSCG diskusiju sa opštinom Rožaje u vezi sa sigurnošću pješaka, uključujući izgradnju pješačkih staza i odgovarajućeg osvjetljenja na ključnim dijelovima rute.	Negativni rizici umjerenog značaja kratkotrajne prirode smanjeni na slab značaj adekvatnom kontrolom upravljanja Izvođača.
Zdravlje bezbjednost radnika	Tokom izgradnje: Radovi će dovesti do rizika po osnovu rada, zdravlja i sigurnosti za radnike, uključujući i one koji se odnose na rad sa pogonima i mehanizacijom, asfaltiranje, korišćenje cementa, rad na visini, rad u blizini komunalija i rad iznad vode za sekcije sa mostovima.	CESMP Izvođača uključujući Zdravstvene i bezbjednosne odredbe u skladu sa odredbama poslodavca i Zakona o zdravlju i bezbjednosti na radu. Dobro upravljanje radnom snagom, implementacija i primjena kodeksa ponašanja, pružanje zdravstvenog nadzora i pristup zdravstvenim uslugama za radnike.	Negativni rizici umjerenog do visokog značaja kratkotrajne prirode smanjeni na slab značaj adekvatnom kontrolom upravljanja Izvođača.
Kulturno nasljeđe	Tokom izgradnje: Rizik od do sada nepoznatih lokacija kulturnog nasljeđa od iskopavanja duž putnog koridora.	Procedure u slučaju pronalaska.	Rizik je slabog značaja .

9. UPRAVLJANJE EKOLOŠKIM I SOCIJALNIM ASPEKTOM I MONITORING

Upravljanje ekološkim i socijalnim aspektom

Mjere za upravljanje ekološkim i socijalnim uticajima Projekta će biti dio tenderske dokumentacije. To će obuhvatiti standardne zahtjeve DSCG, na osnovu crnogorskih odredbi, na osnovu crnogorskog zakonodavstva, zajedno sa odredbama EBRD-ija. Mjere koje se odnose na uključenost javnosti date su detaljno u Planu uključenosti zainteresovanih strana, a preostale aktivnosti i obaveze vezane za sticanje zemljišta će biti detaljno date u Planu sticanja zemljišta i obnove životnog standarda, koji izrađuje DSCG. U gornjoj tabeli rezimirani su ključni elementi neophodnih mjera za ublažavanje, a koraci koje DSCG mora preduzeti opisani su u Ekološkom i socijalnom akcionom planu.

Izvođač će onda kreirati Ekološki i socijalni plan upravljanja izgradnjom kako bi se identifikovalo kako će obaveze biti rješavane tokom izgradnje. To će sjединiti sve obaveze upravljanja kako bi se minimiziralo remećenje ekoloških i socijalnih receptora tokom izgradnje. Operativni ekološki i socijalni plan upravljanja će takođe biti kreiran i sadržaćе aktivnosti ublažavanja i monitoringa koje trebaju biti sprovedene tokom rada puta. DSCG će angažovati Izvođača radi sprovođenja nekih ili svih pomenutih aktivnosti.

Ekološki i socijalni monitoring

Ekološki i socijalni akcioni plan za Projekat sadrži brojne zahtjeve za monitoringom. I tokom izgradnje i tokom rada postojaće monitoring određenih aktivnosti, indikatora i ekoloških i socijalnih resursa. Monitoring tokom izgradnje će obuhvatiti kvalitet vazduha, buku, kvalitet vode i osmatranje zemljišta sa kojim se graniči. Monitoring će stoga uključivati zemljište, indikatore problema od priliva radne snage u to područje, rad i radne uslove uključujući zdravlje i sigurnost na radu, i zapažanja o flori i fauni. Monitoring faze rada će obuhvatiti nivoe buke i kvaliteta vazduha na reprezentativnim receptorima duž puta i kvalitet vode.

Monitoring i aktivnosti upravljanja za uključivanje zainteresovanih strana i planiranje sticanja zemljišta predloženi su u SEP-u i LALRP-u. Takođe će postojati trajna obaveza za DSCG i (tokom izgradnje) Izvođača za praćenje žalbi zainteresovanih strana, pojedinačnih i žalbi zajednice i preduzimanjem odgovarajućih mjera upravljanja da se identifikuju trendovi i ključna pitanja koja se jave.

Izveštaje o monitoringu će izraditi Izvođač tokom građevinskih radova a koji će se podnositi DSCG-u i biti dostupni državnim inspekcijama. Izjestaji o monitoringu rada će takođe biti dostupni državnim inspekcijama i obezbjeđeni za EBRD.

10. DALJE INFORMACIJE I KONTAKT DETALJI

Dokumenta pripreme projekta dostupna su na internet stranici DSCG-a (<http://www.dzscg.com>) i internet stranici EBRD-a (<http://www.ebrd.com>).

Kontakt detalji za Projekat su:

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

Kontakt osoba: Mile Ostojic, Direkcija za saobraćaj,

IV proleterske 19, 81000 Podgorica, Crna Gora

Email: mile.ostojic@dzs.gov.me

Tel: +382 67 316 185

Tel: +382 20 655 359

<http://www.msp.gov.me/en/ministry>

Kontakt detalji Regionalne kancelarije EBRD-a u Podgorici su:

Evropska banka za obnovu i razvoj

Moskovska 2/b

81000 Podgorica

Crna Gora

<http://www.ebrd.com/montenegro-country.html>